

Dr. Dušana Findeisen

Predupokojitveno izobraževanje, da ali ne? Izkušnje Slovenske univerze za tretje življenjsko obdobje

Konferenca AHA, Ljubljana 17.-18. junij 2015

Uvod

Predupokojitveno izobraževanje da ali ne. Zakaj tak naslov? Zato, ker se je spremenila narava dela, ker je vprašanje instituta upokojitve vprašljivo. Nimamo projekcij, o tem, kaj se bo dogajalo, z gotovostjo pa lahko trdim, da če nas bo zanimalo, predvsem, kako podaljšati delovno dobo, in bo do tega res prišlo, če ne bo spremljajočih ukrepov, za tiste, ki bodo morali/ki morajo nenadoma, nenačrtovano izstopiti s trga dela in niso dosegli upokojitvene starosti in drugih pogojev, tedaj se bo narava predupokojitvenega izobraževanja spremenila *iz priprave na življenjsko spremembo v izobraževanje za premoščanje dolgotrajnega življenjskega prehoda.* Spremenile se bodo vsebine izobraževanja, metode, vloga izobraževalcev.

Predupokojitveno izobraževanje se uvršča v *izobraževanje za načrtovanje življenja* in življenjskih prehodov (pred, med in po spremembi) Je izobraževanje, je priprava, na prehod iz organiziranega poklicnega dela v popoklicno obdobje. Je odziv na pričakovane spremembe v (1) posameznikovem življenju (v partnerskem razmerju, družinskem življenju, na delovnem mestu) (2) lokalnem okolju, in (3) družbenem okolju.

Prehojena pot predupokojitvenega izobraževanja na SUTŽO

Predupokojitveno izobraževanje ima dolgo zgodovino. V Evropi se prične leta 1952, po tistem, ko je vsa pozornost v povojnem obdobju šla mladim. Iznenada pa je postalo jasno, da obstaja tudi veliko število starejših. Kaj z njimi? Prvo predupokojitveno izobraževanje v nekdanji Federativni Jugoslaviji smo uvedli leta 1986 na SUTŽO (NLB, UKC, Območne gospodarske zbornice)

Prizadevali smo si že takrat, da bi izobraževanje postalo *pravica iz dela*, da bi spodbujanje izobraževanja prevzeli slovenski sindikati. Toda, izobraževanje je bilo neke vrste tujek in zaposleni so ga doživljali kot zavračanje, nespoštovanje, prisilo. "Znebiti se me hočejo, torej me pošiljajo na izobraževanje". Toda, tisti, ki so prišli, so bili zadovoljni, upokojitev so sprejeli optimistično. Srečevali smo jih tako med svojimi študenti. Razumljivo, pripravili in pripravljali so se na spremembo.

Predupokojitveno izobraževanje je torej priprava na življenjsko spremembo. Priprava na spremembo traja dolgo, zanjo si moramo vzeti čas. Ne gre za informiranje, gre za doseganje spremembe pri posameznikih, njihovih partnerjih, družini, v lokalnem in družbenem okolju.

Skupaj z Gerontološkim društvom Slovenije smo v projektu MATRA razvili nov izobraževalni program, ki smo ga poimenovali. *Moja upokojitev, moj novi izziv.*

Z Jumbom Klercqom, nizozemskim strokovnjakom za predupokojitveno izobraževanje in lokalni razvoj, smo vodili petdnevno delavnico za izobraževalce odraslih na Andragoški poletni šoli za lokalni razvoj v Ajdovščini (1995)

V času, so sem sama bila izvedenka za zaposlovanje in izobraževanje starejših pri AGE Platform Evrope, sem znanje konstruirano skupaj z drugimi izvedenci prenesla v študijski program Moji starši so stari. Na UTŽO tako prostovoljno vodimo tega in vrsto programov, ki jih starejši študenti tudi tisti, in še niso upokojeni, obiskujejo skozi leto dni. Moji starši so stari, Medsebojni odnosi. Tu so še številna kratka predavanja. Obiski varuha človekovih pravic, itd.

Kaj moramo vedeti, ko načrtujemo predupokojitveno izobraževanje

Preobrazba družbe

V zadnjih desetletjih doživljamo povsod po Evropi *družbeno tranzicijo*, ki traja in bo trajala dolgo saj gre za dosti več. Gre za korenito *preobrazbo družbe*. Sprememb je veliko, najvidnejše so tiste povezane z naravo dela. .

Spremenila se je narava dela in s tem položaj, tistih, ki prihajajo v pokoj

(a) Spremenil se je položaj podjetij

Večina podjetij si krepi položaj z *odpuščanjem zaposlenih* in z *uvajanjem nove tehnologije*. Še več, nekatera podjetja se zanašajo na *najemne delavce*, od katerih dobijo znanje in spretnosti za čas, ko jih potrebujejo.

Podjetja so izpostavljena *svetovni konkurenci*.

(b) Spremenil se je položaj zaposlenih

Kaj pa se dogaja z njimi? Njihova zaposlitev je čedalje bolj tvegana, *manj je delovnih mest za nedoločen čas*, številni so *nezaposleni* ali *premalo zaposleni* in v to kategorijo spadajo tisti srednjih let, ki so postali tehnološki višek ali so se predčasno upokojili.

(c) Spremenil se je v delovnem okolju odnos do upokojitve

Odgovornost za načrtovanje pokojnine in upokojitve, načrtovanje poklicne poti je polagoma z delodajalca prešla na zaposlene.

(d) Spremenil se je izstop iz trga dela

V zadnjih desetletjih je izstop s trga dela postal nenačrtovan, nenaden, zgodi se čez noč ne glede na načrte. Tako je prišlo do velikega ekonomskega pritiska, k čemur pripomorejo tudi politike in pravilniki znotraj posameznih podjetij.

(e) Starejši delavci in trg dela

(f) javne/ državne pokojnine niso več najpomembnejše in marsikje ne regulirajo izhoda s trga dela. Trg na nepredviden način ureja izhod s trga dela,

(g) Spreminja se definicija starejšega delavca, ki je vse bolj odvisna od delovanja trga

Velike so družbene in ekonomske posledice izstopa. Čeprav imajo nekateri razmeroma dobro pokojnino, *revščina* v tretjem življenjskem obdobju raste.

Predupokojitveno izobraževanje; komu je namenjeno, kaj so imperativi tega, kaj so cilji, vsebine in metode predupokojitvenega izobraževanja

Udeleženci

Izhod iz trga dela je bolj raznolik kot je bil nekdaj. Nekateri želijo delati, zato ker potrebujejo denar ali pa strukturo časa. Drugi skrbijo za mlajše ali starejše. Imajo različen dohodek. So različne izobrazbe. So različnega zdravja. So v različnih razmerjih z drugimi. Imajo različen odnos do upokojitve. Upokojitev je njihov izbor ali prisila. Upokojijo se ljudje pri različni starosti. So različnega zdravja. Čas, ki ga imajo na razpolago za pripravo je različno dolg. Doživljajo močna, čustva, ki so lahko včasih negativna. Človek prične razmišljati o staranju in o končnem izidu življenja, smrti. Upokojitev je zmeraj prekinitev. Vsaka prekinitev pa omogoča, da se človek konstruira ali tudi dekonstruira.

Predupokojitveno izobraževanje je izziv za izobraževalce prav zaradi različnosti udeležencev in njihovih situacij. Morda se tudi izobraževalci morajo hkrati spoprijeti s svojim lastnim staranjem in prihodnjo smrtjo.

Predupokojitveno izobraževanje je namenjeno starejšim pred upokojitvijo/njihovim partnerjem/družinam/delodajalcem/sodelavcem/izobraževalcem.

Imperativi

Mora biti podkrepljeno s teoretičnim vedenjem: teorije omogočajo, da izobraževalci prepoznajo prispevek socioloških, andragoških, bioloških, ekonomskih teorij za razumevanje pojavov. Morajo najti načine, da se teorije odslikajo v predupokojitvenem programu (teorija družbena konstrukta, teorija aktivnosti, postopnega izpleta, kontinuitete)

Predupokojitveno izobraževanje je izobraževanje, ki naj krepí udeleženca. Mu da moč. Gre za pridobivanje psihološke, ekonomske, politične moči. Mora biti ambiciozno, kajti slabo izobraževanje privede do še večje zmedenosti, žalosti, nemoči udeležencev.

Predupokojitveno izobraževanje temelji na prepoznanih potrebah udeležencev, lokalnega okolja, družbenega okolja.

Omogoča naj, da udeleženci izrazijo kaj jih skrbi, kaj so njihova upanja, kaj so njihove potrebe. Potem pa izobraževalci/mentorji ustvarijo procese, dejavnosti in metode, ki omogočajo da se udeleženci ukvarjajo s svojimi vprašanji in pretehtajo svoje možnosti izbire in se odločijo za korake v prihodnosti.

Cilji

Gre za to, da bi razumeli naravo spremembe, izrazili svoje upanje in zaskrbljenost

Da bi prepoznali nove pomene in pomembnost tega življenjskega obdobja

Da bi si zgradili samo spoštovanje

Da bi obvladali finančne spremembe

Strukturo časa

Da bi se usposobili za nove vloge in odgovornost (partnerstvo, odnosi, socialna omrežja)

Dabi obvladali zdravje (krepitev,boljšanje zdravja)

Včasih pridejo prav vsebine za razpravo:

Pravne informacije, dedno pravo;

Preselitev, preseliti se drugam, na deželo,

Skrb in odvisnost

Metode

Predupojitveno izobraževanje je za to, da bi udeleženci uporabili svoje življenjske izkušnje, se spoprijeli s spremembami po upokojitvi. Če izobraževalci to razumejo, uporabljajo: Interaktivne metode, Izkustveno učenje, Izkustveno usposabljanje, kar pripomore k ustvarjanju načrtov za prihodnost

Didaktične in tradicionalne metode, kjer imamo eksperte za posamezna področja, niso učinkovite. Privedejo do zmanjšanja moči. Ljudje se čutijo manj sposobni. Gre za obvladovanje spremembe in življenjskih vzorcev

Gre za to, da človek uporabi svoje znanje, spretnosti stališča. Glede na to, da imajo ljudje pred upokojitvijo malo časa, da se pripravijo na veliko spremembo, so metode prav tako pomembne kot vsebine predupokojitvenega izobraževanja.

Možni sklopi predupokojitvenega programa SUTŽO

Uvod / spoznavanje drug drugega

Pregled življenjskih prehodov in kako se spoprijeti s spremembami;

Zdravje;

Finance;

Odnosi;

Strukturiranje časa;

Zakaj bi bilo dobro ostati dlje na delovnem mestu;

Druge dejavnosti;

Evalvacija

Trajanje od 30 do 90 ur

Zaključek

Predupokojitveno izobraževanje je izobraževanje za prehod iz organiziranega poklicnega dela v popoklicno obdobje. Če bomo sprejeli zgolj podaljšanje delovne dobe, zvišanje upokojitvene starosti, se bo predupokojitveno izobraževanje iz *priprave na spremembo* spremenilo v *način premoščanja dolgega prehodnega življenjskega obdobja*. Pred upokojitveno izobraževanje mora biti utemeljeno na teorijah in evalvirano. Mora biti ambiciozno, če naj doseže, da starejši udeleženci pridobijo moč (psihološko, politično, ekonomsko moč). Predupokojitveno izobraževanje združuje kognitivno učenje (glava), čustveno izražanje in doživljanje (srce) in učenje z rokami. Povezati je treba vse tri načine učenja. Metode učenja niso tradicionalne, marveč interaktivne, izkustveno učenje in usposabljanje. Gre za izražanje lastnega znanja, stališč, spretnosti, uveljavljanja lastnih potreb in zanimanj.